ياسىنجان سادىق چوغلان

باھادىرنامە

مىللەتلەر نەشرىياتى · بېيجىڭ

ياسىنجان سادىق چوغلان

باھادىرنامە

(تارىخىي رومان)

4

مىللەتلەر نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

诸王传.4：维吾尔文/亚生江·沙地克著.—北京：民族出版社，2010.7（2011.6 重印）
ISBN 978-7-105-11012-4

Ⅰ.①诸… Ⅱ.①亚··· Ⅲ.①历史小说—中国—当代—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ.① I247.5

中国版本图书馆 CIP 数据核字(2010)第 130125 号

责任编辑：牙库甫
责任校对：阿布力米提·巴日
封面设计：艾克拜尔·萨力赫
出版发行：民族出版社　http://www.mzcbs.com
社　　址：北京市和平里北街 14 号　邮编：100013
电　　话：010-64290862（维文室）
印　　刷：北京盛通印刷股份有限公司印刷
版　　次：2010 年 8 月第 1 版 2011 年 6 月北京第 3 次印刷
开　　本：880×1230 毫米　大 32 开
印　　张：13.375
定　　价：45.00 元
ISBN 978-7-105-11012-4/I·2195（维 317）

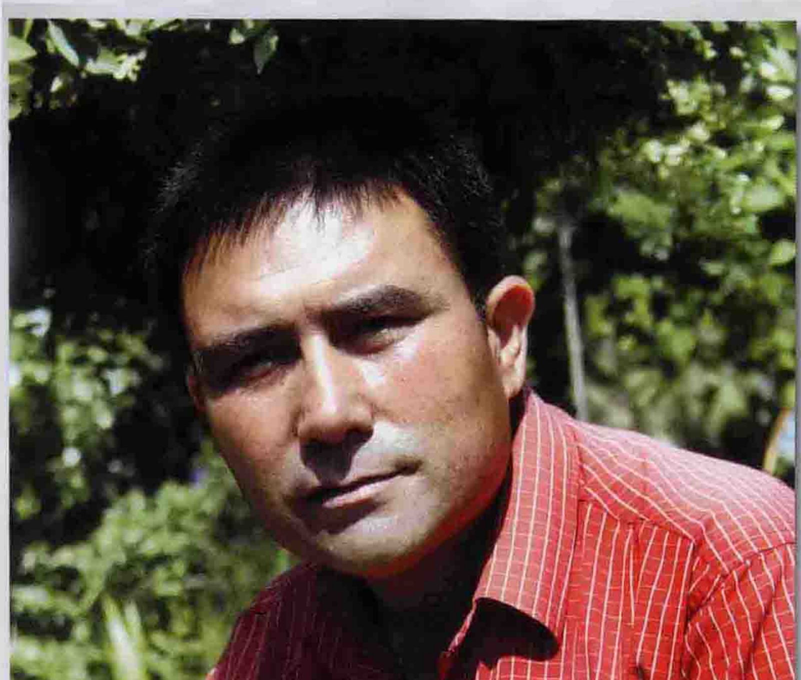

ياسنجان سادىق چوغلان ◆ 2003 - يىل

此为试读，需要完整PDF请访问：www.ertongbook.com

74

شۇ كۈنلەردە كۈز پەسلى ئاخىرلىشىپ بولغۇچە رەقىبى يا ـ
دىكار مۇھەممەد مىرزىنى مەغلۇپ قىلىپ، قىشنى ھىرات شەھە ـ
رىدە ئۆتكۈزۈشنى كۆڭۈلگە پۈككەن ھۈسەيىن بايقارا ئالدىراپ
قالغانىدى. ھەئە، سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزىنىڭ ئۆلۈمى بىلەن تەڭ
ئۇنىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ھاكىمىيەت تىكلەش ئارزۇسى كۈن ـ
دىن ـ كۈنگە كۈچىيىپ كەتكەن، ھىراتنى خانزادە سۇلتان ئەھ ـ
مەد مىرزىنىڭ ياردىمىسىز ئېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى. شۇڭا
ئۇ دادىسىنىڭ قىساسىنى ئېلىش ئۈچۈن ھىراتقا ئالدىراپ لەش ـ
كەر تارتقان خانزادە سۇلتان ئەھمەد مىرزا بىلەن كۆرۈنۈشتە بىر ـ
لەشكەن قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئازغىنە لەشكىرى بىلەن ھە ـ ھۇ
قىلىپ قويۇپ، ئەمەلىيەتتە ئاساسلىق لەشكىرىي كۈچىنى مى ـ
دىرلاتمىدى. خانزادە سۇلتان ئەھمەد مىرزا بىلەن يادىكار مۇھەم ـ
مەد مىرزا بىرنەچچە قېتىم قاتتىق جەڭ قىلغان بولسىمۇ بىر ـ
بىرىنى يېڭەلمىدى. پۇختا تەييارلىق كۆرگەن يادىكار مۇھەممەد
مىرزا ھىرات شەھىرىنى مەھكەم ساقلاپ مۇداپىئەدە تۇرۇۋالغان ـ
دى. ۋاقتىنىڭ ئۇزىرىشىغا ئەگىشىپ خانزادە سۇلتان ئەھمەد
مىرزا شەھەرنى مۇھاسىرە قىلىپ تۇرۇۋېرىشتىن زېرىكتى. ئۇ يا
شەھەرنى ئالالماي، ياكى لەشكەرلەرنى چېكىندۇرۇپ كېتەلمەي
تۇرغان پەيتتە، ئايغاقچىلىرى سەمەرقەنتتىكى بىر قىسىم پېشقە ـ
دەم ئەمىرلەرنىڭ سەمەرقەنت تەختىگە ئىنىسى سۇلتان مۇھەممەد
مىرزىنى ئولتۇرغۇزۇشنى مەسلىھەتلەشكەنلىك ھەققىدىكى مىش ـ
مىش خەۋەرنى يەتكۈزدى. بۇ خەۋەر ئۇنىڭ يادىكار مۇھەممەد مىر ـ
زىنى ئۆلتۈرۈپ، ئاتا قىساسىنى ئېلىش ئارزۇسىنى بىردىنلا سو ـ

ۋۇتىۋەتتى. گەرچە خانلىق تەختكە چوڭ ئوغۇل ۋارىسلىق قىلىدىغانلىقى ئېنىق بولسىمۇ، خانزادە سۇلتان ئەھمەد مىرزا ئاتا قەدىسىنى ئېلىشقا ئالدىراپ، تاج كىيىپ، تەختتە ئولتۇرۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزمىگەن، ئۆزىنى ماۋەرائۇننەھر سەلتەنەتىنىڭ قانۇنلۇق ھۆكۈمدارى دەپ جاكارلىمىغانىدى. مۇشۇ سەۋەبتىن ئۇنىڭ كۆڭلىگە گۇمان چۈشتى. ئۇ سەمەرقەنت تەختگاھىنى ئىنىسىغا تارتقۇزۇپ قويۇشتىن ئەنسىرىدى ـ دە، ھىراتنى قامالدىن بوشىتىپ، بارلىق سەركەردە ـ لەشكەرلىرى بىلەن سەمەرقەنتكە قاراپ يول ئالدى.

ۋەزىيەتنى ئىنچىكە تەھلىل قىلغان ھۈسەيىن بايقارا سەمەرقەنتكە قايتقان سۇلتان ئەھمەد مىرزىنىڭ پات يېقىندا يادىكار مۇھەممەد مىرزىغا جازا يۈرۈشى قىلىشقا ئالدىرىمايدىغانلىقىنى جەزملەشتۈردى.

«خانزادە سۇلتان ئەھمەد مىرزا ئىنىلىرىدىن ۋايىم يەپ قالغان بولسا، ئەمدى سەمەرقەنت تەختگاھىدىن ئالدىراپ ئايرىلمايدۇ، يېڭىدىن قولىغا ئالغان سەلتەنەت ئاساسىنى پۇختىلىۋالماي، ئىنىلىرى ھەم ئوردىسىدىكى ئەمىر ـ بەگلىرىنىڭ ساداقىتىگە كۆڭۈل توختاتماي تۇرۇپ لەشكىرىي كۈچىنى خوراتمايدۇ. ئەگەر ئۇ سەمەرقەنتتە مىدىرلىماي تۇرۇۋەرسە، يادىكار مۇھەممەد مىرزا باشچىلىقىدىكى شاھرۇخىيلەر ھىراتنى مەركەز قىلغان سەلتەنەتنى تېخىمۇ مۇستەھكەملىۋالىدۇ، بەلكىم مېنى خۇراساندىن ھەيدەپ چىقىرىشقا ھەرىكەت قىلىدۇ. سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزىدەك كاتتا ھۆكۈمدار ئۆلۈپ كەتكەن بىلەن، مىرانشاھلار ئەۋلادىغا سەل قاراشقا بولمايدۇ. ئۇلار يەنىلا كۈچلۈك، ئالدىراپ تەڭ كېلىش مۇمكىن ئەمەس. ئاخىرقى ھېسابتا قاراپ تۇرۇپ تاجۇ تەختسىز، زېمىن ـ تەسەررۇپسىز قالىدىغىنى مەن بولۇپ قالامدىمەن ـ نېمە؟ توغرا، ھازىر يادىكار مۇھەممەد مىرزا ۋاقىتلىق ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلىگەندەك قىلغان بىلەن، ئۇنىڭ سەلتەنەت ئاساسى پۇختا ئەمەس. سۇلتان ئەھمەد مىرزىنىڭ ھە دېگەندە ھىراتنى ئالالماسلىـ

قىدىكى سەۋەب ـــ ئاتا قىساسىنى ئېلىشقا ئالدىراپ، جەڭ تەدبى-
رىگە سەل قارىغانلىقىدا. مەن يەنىلا ئۇنىڭ بىلەن بولغان مۇناسى-
ۋەتنى ساقلاپ، يادىكار مۇھەممەد مىرزىنى يېتىم قالدۇراي.
ھىراتقا لەشكەر تارتىشقا ئالدىرىماي، ئەھۋالنى پۇختا كۆزىتەي،
قاراملىق قىلسام زىيان تارتىمەن. سۇلتان ئەھمەد مىرزىنىڭ تو-
مەنلىگەن لەشكەرلىرىگە تاقابىل تۇرالىغان يادىكار مۇھەممەد
مىرزا مېنىڭ نەچچە مىڭ لەشكىرىمگە ئابايىملا تاقابىل تۇرالايدۇ.
ئۇنى مەغلۇپ قىلىش ئۈچۈن لەشكەرگە ئەمەس، تەدبىرگە تايىناي.
كۆز ئاخىرلىشىپ بولغۇچە ھىراتنى قولۇمغا ئېلىۋالسام سۇلتان
ئەھمەد مىرزىدىن ۋايىم يېيىشىمنىڭمۇ ھاجىتى قالمايدۇ...»

سۇلتان ئەھمەد مىرزىنىڭ تۇيۇقسىزلا قامالنى بوشىتىپ
لەشكەر چېكىندۇرگەنلىكىنى كۆرگەن يادىكار مۇھەممەد مىرزا
بۇنى رەقىبىنىڭ ئاجىزلىقى دەپ چۈشەندى. ئۇنىڭ سەمەرقەنتكە
قايتىپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر تاپقاندا بولسا خاتىرجەم ھالدا ئو-
يۇن ـ تاماشاسىنى باشلىۋەتتى. ھىرات ئوردىسىدىكى ئەمىر ـ
سەركەردىلەر ئەمدىلا ئون توققۇز ياشقا كىرگەن بۇ سۇلتاننى كو-
يۇ ئوغۇل قىلىۋېلىش ياكى باشقا ئۇسۇللار بىلەن ئۇنىڭ ئىشەن-
چىگە ئېرىشىپ، يۇقىرى مەنسەپ ـ مەرتىۋىگە، ئىمتىيازلارغا ئې-
رىشىش ئۈچۈن بەس ـ بەستە مېھماندارچىلىق، باراۋەتلەرنى ئو-
يۇشتۇرۇپ، ئۇنىڭ كۆڭلىنى مايىل قىلىشقا كىرىشكەنىدى.

سۇلتان ئەھمەد مىرزىنىڭ تاج كىيىپ تەختتە ئولتۇرغانلى-
قىنى مۇبارەكلىگەچ، ئايغاقچىلىرى ئارقىلىق يادىكار مۇھەممەد
مىرزىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇشۇپ تۇرۇۋاتقان ھۈسەيىن بايقارا ھە
دېگەندە ھىراتقا لەشكەر تارتىشقا ئالدىرىمىدى.

«ئاشكارا ھەرىكەت قىلىپ رەقىبىمنى چۆچۈتۈپ قويماي،
پۇختا تەييارلىق كۆرۈپ بىر قېتىمدىلا نۇسرەت قازىنىشنى قولغا
كەلتۈرەي. ھازىرچە يادىكار مۇھەممەد مىرزا غەلىبىسىگە مەست
بولۇپ شارابىازلىق قىلغاچ تۇرۇۋەرسۇن.»

※ ※ ※

مۇرغاب ۋادىسى كۆز كىلىشى بىلەن خۇددى تولغان جۇۋانلاردەك باشقىچە گۈزەللىشىپ كەتكەنىدى. بېشىدىن نۇرغۇن ئىسسىق ـ سوغۇقلارنى ئۆتكۈزگەن ھۈسەيىن بايقارا سەركەردىلەرنى ئەۋەتسە مۇھىم ئىشلارنى دەل ۋاقتىدا بىر تەرەپ قىلالماي چوڭ ئىشقا دەخلى يەتكۈزۈپ قويۇشىدىن ئەندىشە قىلىپ، ئازغىنە نۆكەرلىرى بىلەن مۇرغاب ۋادىسىنىڭ ھىراتقا يېقىن بۆلىكىگە كېلىپ يوشۇرۇنغانىدى. شۇڭلاشقا، ماڭغۇزغان ئايغاقچىلىرى ھىراتقا ئەتىگىنى كىرىپ، كەچ كىرگىچە قايتىپ چىقىپ، ئىگىلىگەن ئەھۋاللارنى ۋاقتىدا مەلۇم قىلالايتتى. ئۇنىڭ بۇ يەرگە يوشۇرۇنغىنىغا شۇ كۈنلەردە ئون بەش ـ يىگىرمە كۈن بولاي دەپ قالغانىدى.

— قانداق بولدى؟ — دېدى ئەتىگەندىن بېرى شەھەرگە كىرىپ كەتكەن ئايغاقچىسىنىڭ يولىغا قاراپ ئولتۇرغان ھۈسەيىن بايقارا تاقەتسىز بولغان ھالدا ئۇنى سۆزلەشكە ئالدىرىتىپ، — مىرئەلى مىراخور① بىلەن كۆرۈشەلىدىڭمۇ؟

— كۆرۈشتۇم ئالىيلىرى، — دېدى مىرزىنىڭ ئەھۋال ئۇقۇشقا ئالدىراپ قالغانلىقىنى سەزگەن ئوتتۇرا ياشلار چامىسىدىكى كەكە ساقال، دېھقان سىياقىدا ياسىنىۋالغان ئايغاقچى ئېھتىرام بىلەن قول باغلاپ، — مىرئەلى مىراخور ئالىيلىرىنى ئەتە كەچتە شەھەرگە ھۇجۇم قىلىش ۋاقتىنى كېچىكتۈرسۇن، دەيدۇ.

ھۈسەيىن بايقارا نارازىلىق بىلەن قاپىقىنى تۈردى:

— بۇ ئۇنىڭ نېمىدېگىنىكەن، مۇددىئايىمىز ئاشكارىلىنىپ قاپتىمۇ ـ يا؟

— يوقسۇ ئالىيلىرى، — دېدى ئايغاقچى ھودۇقۇپ، —

① مىراخور — خان ـ سۇلتانلارنىڭ مەخسۇس مىنىدىغان ئېتىنى باقىدىغان، توقۇيدىغان خىزمەتكارلارنىڭ باشلىقى.

مىرئەلى مىراخورنىڭ باشقىچە كۆرسەتمىسى بار ئوخشايدۇ. ئەتە ھۇزۇرلىرىغا ئۆزى كىشى ئەۋەتىدىغان ئوخشايدۇ.

ھۈسەيىن بايقارانىڭ قىيسىق كۆزلىرىدە گۇمان، تەشۋىش ئالامەتلىرى بالقىدى.

ــ شەھەرگە ھۇجۇم قىلىدىغان ۋاقىتنى ئالىلقاچان بېكىتىپ بولغان تۇرساق، ئەمدىلىكتە ۋاقىتنى كەينىگە سۈرسۇن دېگىنى نېمىسى؟ ــ دېدى ھۈسەيىن بايقارا خۇددى ئۆزىگە ئۆزى سۆزلىگەندەك غۇدۇراپ، ــ بىز ھازىر يادىكار مۇھەممەد مىرزىنىڭ بۇرنىنىڭ ئاستىدا تۇرۇۋاتىمىز. دېھقان، مەدىكار، سودىگەر، ھۈنەرۋەن ــ كاسىپ سىياقىدا ياسىنىپ ئىككىدىن ــ ئۈچتىن بولۇپ مۇرغاب بويىغا ئاران تەستە توپلاشقان لەشكەرلىرىمىزنى قانداقمۇ يوشۇرۇپ قالغىلى بولسۇن؟ ۋاقىتنى كەينىگە سۈرىدىغان بولساق سېزىلىپ قالىمىز. شەپىمىزنى يادىكار مۇھەممەد مىرزا سېزىپ قالىدىغان بولسا دەرھال سەگەكلىشىدۇ، ھازىرلىق كۆرۈۋالىدۇ. ئول چاغدا ھىرى[1]نى پەم بىلەن ئالماق تەسكە توختايدۇ. سۇلتان ئەھمەد مىرزا نەچچە تۈمەن لەشكەر بىلەن بىرنەچچە ئاي قاتمۇقات قورشاپمۇ ئالالمىغان شەھەر بۇ.

ئايغاقچى گۇناھكارلاردەك بېشىنى تۆۋەن ئەگدى.

ــ سەن دەرھال شەھەرگە كىرىپ ئول مىرئەلى مىراخورنىڭ ھەرىكىتىنى كۆزەت. ئۇنىڭ ئازراقلا ساتقىنلىق قىلغانلىق شەپىسىنى سەزسەڭ بىزگە دەرھال خەۋەر بېرىۋەت.

ــ باش ئۈستىگە! ــ ئايغاقچى دەرھال كەينىگەياندى.

ھۈسەيىن بايقارا قېشىدا ئولتۇرغان سەركەردىسى مۇزەپپەر بارلاسقا نەزىرىنى ئاغدۇردى:

ــ سىلى دەرھال يۈز نۆكەرنى ئېلىپ يولغا چىقسىلا. ۋەزىپىلىرى ــ شەھەرنىڭ ھەرقايسى دەرۋازىسىغا كۆز ــ قۇلاق بولۇش. ناۋادا ھىرى لەشكەرلىرى شەھەردىن چىقسا، يېنىمغا دەرھال چاپارمەن ماڭغۇزسىلا. قىلچىلىك بىخەستەلىك قىلمىسىلا ھەر

[1] ھىرى ــ ھىرات.

ئېھتىمالغا قارشى ئات ئېلىشۋالسىلا، قانداق سىياقتا ياسىنىپ ماڭسىلا مەيلى، ئەمما قىلچىلىك چاندۇرۇپ قويمىسىلا.

— پەرمانبەردارمەن! — دېدى مۇزەپپەر بارلاس دەس ئورنىدىن تۇرۇپ.

ھۇسەيىن بايقارانىڭ بۇنچە ئېھتىيات قىلىشى بىكار ئەمەس ئىدى. چۈنكى، مۇرغاب ۋادىسىدا يوشۇرۇنۇپ ياتقان ئون بەش ـ يىگىرمە كۈندىن بېرى ئۇ ئايغاقچىلىرى ئارقىلىق يادىكار مۇھەممەد مىرزىنىڭ يېقىن مەھرىمى مىرئەلى مىراخورنى نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش بىلەن سېتىۋېلىپ، يادىكار مۇھەممەد مىرزا ھەققىدە نۇرغۇن ئىشەنچلىك مەلۇماتلارغا ئېرىشكەنىدى. مۇشۇ ئارىلىقتا مىرئەلى مىراخور خانىنىڭ مەخسۇس ئاتلىرىنى ياپىلىتىپ كېلىش باھانىسىدا مۇرغاب بويىغا چىقىپ ھۇسەيىن بايقارا بىلەن بىر قېتىم يۈزتۇرانە كۆرۈشتى ۋە ھىراتقا ھۇجۇم قىلىش ۋاقتىنى مەسلىھەتلەشتى. كېلىشكەن ۋاقىت بويىچە ھۇسەيىن بايقارا ئەتە تەڭ كېچىدە بارلىق سەركەردە ـ لەشكەرلىرى بىلەن شەھەرگە تۇيۇقسىز ھۇجۇم قىلىدىغان، مىرئەلى مىراخور ئىچىدىن ماسلىشىپ شەھەر دەرۋازىسىنى ئېچىپ بېرىدىغان بولغانىدى. شۇ سەۋەبتىن ھۇسەيىن بايقارا ھىراتتىن ئۈچ كۈنلۈك يىراقلىقتىكى چۆلدە بۇيرۇق كۈتۈپ تۇرغان سەركەردە ـ لەشكەرلىرىنى ھەر خىل سىياقتا ياسىنىپ مۇرغاب بويىغا يېتىپ كېلىپ جەڭگە ھازىرلىنىشقا بۇيرۇق بەرگەنىدى. بۈگۈن ئۇنىڭ ئۈچ مىڭغا يېقىن سەركەردە ـ لەشكەرلىرىنىڭ ھەممىسى جەم بولۇپ بولغانىدى. ناۋادا شەھەرگە ھۇجۇم قىلىش ۋاقتىنى يەنە بىر ـ ئىككى كۈن كېچىكتۈرىدىغان بولسا، ئۈچ مىڭ لەشكەرنى ھەرقانچە قىلىپمۇ يوشۇرۇپ بولالمايتتى. ئاشكارىلىنىپ قالسا، يادىكار مۇھەممەد مىرزا ئويۇن ـ تاماشىلىرىنى يىغىشتۇرۇپ، شەھەر مۇداپىئەسىنى قايتىدىن چىڭىتىۋالاتتى، ھەتتا سەركەردە ـ لەشكەرلىرى بىلەن شەھەردىن چىقىپ، ھۇسەيىن بايقارانىڭ ئۈستىگە باستۇرۇپ كېلىشىمۇ مۇمكىن ئىدى. مۇشۇ سەۋەبتىن ھۇسەيىن بايقارا قاتتىق

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com

ئەندىشىگە چۈشكەندى.

※ ※ ※

بۈگۈن ھۈسەيىن بايقارا باش ـ ئاخىرى يوق شۈبھىلىك خە-
ياللار ئىلكىدە ئاران كۈننى كەچ قىلدى. ئەسىر ۋاقتى ئۆتۈپ
كەتكەن بولسىمۇ شەھەرگە كىرگۈزگەن ئايغاقچىلىرىدىنمۇ، شە-
ھەر ئەتراپىنى كۆزىتىشكە ئەۋەتكەن چەۋەندازلىرىدىنمۇ تېخىچە
خەۋەر كەلمەيۋاتاتتى. ئۇنىڭ چىرايىنىڭ بارغانسېرى تۇتۇلۇپ
كېتىپ بارغىنىغا قاراپ سەركەردىلىرى ئارتۇقچە گەپ سوراشقا
پېتىنالمىدى. ھەئە، ھۈسەيىن بايقارانىڭ سەۋر قاچىسى توشۇپ
كەتكەندى.

«... ئەمدى بۇنداق ساقلاپ تۇرۇۋەرمەي. بۈگۈن كېچىنى
قولدىن بېرىپ قويسام، شۇنچىۋالا لەشكەرنى مۇرغاب بويىغا قانداق
يوشۇرۇپ بولالايمەن؟ يەرلىك كىشىلەر بۈگۈن ئانچە ئېرەن قىل-
مىغان بىلەن ئەتە گۇمان قىلىدۇ. بۇ تەرەپلەرگە يادىكار مۇھەممەد
مىرزىنىڭ چارلىغۇچىلىرىنى، پايلاقچىلىرىنى چىقمايدۇ دەپ كىم
ھۆددە قىلالايدۇ؟ تەۋەلىكىگە بىرمۇنچە يوچۇن كىشىلەرنىڭ تو-
يۇقسىز پەيدا بولۇپ قالغانلىقىدىن خەۋەر تاپسا يۇرت ئاقساقاللى-
رىنىڭمۇ كۆڭلىگە گۇمان چۈشىدۇ، شەھەرگە كىرىپ مىرزىسىغا
خەۋەر بېرىشىدۇ. كەينىگە سۇرۇلگەن ھەر بىر دەقىقە ۋاقىت بىز
ئۈچۈن پايدىسىز، بەلكىم ھازىر يادىكار مۇھەممەد مىرزا تېخى
ھېچ ئىشتىن خەۋەر تاپمىغان بولۇشى مۇمكىن. بۈگۈن كېچىلا
شەھەرگە ھۇجۇم قىلاي. مىرئەلى مىراخور شەھەر دەرۋازىسىنى
ئېچىپ بېرەرمۇ؟ ئۇ ھەرقاچان مېنى ئاغزىمغا قارايدۇ دەپ كارى
بولماسلىقى مۇمكىن. شۇنداق بولىدىغان بولسا شەھەرگە كىرمەك
قىيىنلىشىدۇ. دۈشمەن سېزىپ قېلىشىمۇ مۇمكىن. شۇنچە ئە-
جىر سىڭدۈرگەن مۇددىئايىم سۇغا چىلىشارمۇ؟ قانداق قىلسام
بولۇر زادى؟ ئەمدى بولغاندا لەشكەر چېكىندۈرۈشنىڭ ئورنى يوق

ياكى تەۋەككۇل قىلىپ مىرئەلى مىراخورنى يەنە بىر كۈن ساقلى-
سامىمكىن؟ مۇشۇنداق ۋاقىتتا ئادەم سىرداش، پىكىرداش دوستى-
غا ئەجەب موھتاج بولىدىكەن دېسە. قېشىمىدىكى مۇنۇ سەركەردى-
لىرىمنىڭ ھەممىسى باھادىرلاردىن، ئەمما مەسلىھەتكە يارىمايدۇ،
ھەممە ئىشتا خوش ـ خوش ئېيتىپ ئاغزىمغا قارايدۇ، ئوي ـ پى-
كىرلىرىنى، تەدبىرلىرىنى دادىل ئوتتۇرىغا قويالمايدۇ. ئۇلارنىڭ
جاسارىتى بولغان بىلەن پاراستى يوق. شول تاپتا ئەلىشىر بەگ
يېنىمدا بولغان بولسا بەك ياخشى بولاتتى، چوقۇم ياخشى مەسلى-
ھەت بېرەتتى، يۈز ئاياپ ئولتۇرمايتتى، قىلدەك سەۋەنلىكلىرىمى-
مۇ ئۇنىڭ ئۆتكۈر نەزىرىدىن قېچىپ قۇتۇلالىغان ئەمەس؛ بەرگەن
ھەر بىر مەسلىھەتى، كۆرسەتكەن ھەر بىر تەدبىرى ئورۇنلۇق بو-
لۇپ چىقاتتى؛ ئوي ـ پىكىرلىرى بەكمۇ ئۆتكۈر ئىدى...»

بىردىنلا يالغۇزلۇق ھېس قىلغان ھۈسەيىن بايقارا بالا ۋاقتىدىكى ھەمساۋاق دوستى، شائىرلىق ئىستېداتى بىلەن پۈتكۈل ماۋەرائۇننەھر، خۇراسان ۋادىسىغا تونۇلغان ئەلىشىر نەۋايىنى ئەسلەپ قالغانىدى. شۇ كۈنلەردە تېخى ئوتتۇز ياشقا توشمىغان ئەلىشىر نەۋايى سەمەرقەنتتە ئىدى.

ھۈسەيىن بايقارانىڭ كۆز ئالدىدىن بالىلىق، ئۆسمۈرلۈك دەۋرىدە ئەلىشىر نەۋايى بىلەن ھىرات خانلىق مەدرىسەسىدە، مەۋلانە شەرەفىددىن ئەلى يەزدىنىڭ ھۇزۇرىدا بىللە ئوقۇپ، بىللە ئويناپ يۈرگەن غەمسىز، بىغۇبار كۈنلىرى لىپ قىلىپ ئۆتتى. ھەئە، ئۇ بۇ زېھنى ئۆتكۈر، ئاق كۆڭۈل، ھەققانىيەتچى، راستچىل، بەكمۇ ئەدەپلىك، ئىلىمگە ھېرىسمەن، نازۇك تەبىئەتلىك دوستى بىلەن مىرزا ئۇلۇغبەگ پاجىئەسىدىن كېيىن، ئېنىقراق قىلىپ ئېيتقاندا ئوبۇلقاسىم بابۇر مىرزا ھىراتقا ئەمىر بولغاندىن كېيىن بەلخكە كېتىشكە مەجبۇر بولۇپ ئايرىلىپ كەتكەنىدى. ھەئە، كېيىن ئۇلار مەشھەدتە قىسقا مۇددەت جەم بولدى. بۇ چاغدا ياشلىق مەۋسۇمىغا قەدەم قويغان ھۈسەيىن بايقارانىڭ قەلبىگە سەلتەنەت ھەۋىسى چۈشتى. ئۇ ئىلىم تەھسىل قىلىشنى

توختىتىپ، بەلكى قايتىپ ھاكىمىيەت ئىشلىرىغا ئارىلىشىشقا
كىرىشتى. ئەلىشىر بەگمۇ ئاتا ـ ئانىسى بىلەن بىللە ھىراتقا
قايتىپ كەتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا خەت ـ ئالاقە
ئۈزۈلۈپ قالمىدى. ھۈسەيىن بايقارا دوستىنىڭ ئون بەش يېشىدا
ھىراتتىكى ئوبۇلقاسىم بابۇر مىرزىنىڭ ئوردىسىغا خىزمەتكە
كىرگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ بەكمۇ سۆيۈندى ۋە خەت يېزىپ
تەبرىكلىدى، يازغان نەزمىلىرىنى ئەۋەتىپ بەردى. ئۆزىگە «نەۋايى»
تەخەللۇسىنى قويغان ئەلىشىر بەگمۇ يازغان شېئىرلىرىنى ئۇ-
نىڭغا ئەۋەتىپ تۇردى. كېيىن شېئىر يېزىشقا ئالاھىدە ھەۋەس-
كار سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزا كىچىك تۇرۇپ شائىرلىق داڭقى چى-
قىشقا باشلىغان ئەلىشىر نەۋايىنى ھىراتتىن سەمەرقەنتكە ئەكې-
لىۋالدى. ھۈسەيىن بايقارا دوستى ئەلىشىر نەۋايىنىڭ سەمەرقەنت-
كە بارغاندىن كېيىن ئەينى دەۋردىكى مەشھۇر ئۆلىما سۇلتان مە-
لىك كاشغەرىينىڭ ئوغلى ئەھمەد ھاجىبەگنىڭ ھامىيلىقىدا تۇر-
غانلىقىدىن خەۋەر تاپتى. بۇ چاغدا ئۇ سەلتەنەت دەۋاسى قىلىپ
سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزا بىلەن قارشىلىشىۋاتاتتى. شۇڭا ئەلى-
شىر نەۋايى بىلەن دىدار ـ مۇلاقاتتا بولۇشقا پۇرسەت تاپالمىدى.
ياش ئەلىشىر نەۋايى بۇ مەزگىلدە سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزىنىڭ
نەۋرە قېرىنداشلىرىنى سەلتەنەتتىن چەتلەشتۈرۈپ، چەتكە قې-
قىشلىرىنىمۇ، ھۈسەيىن بايقارا، ئوبۇلقاسىم بابۇر، ئەھمەد جوگى-
غا ئوخشاش تۆمۈرىيزادىلەرنىڭمۇ سەلتەنەت دەۋاسى قىلىپ ئەبۇ-
سەئىد مىرزىغا قارشى چىقىشىنىمۇ قوللىمايتتى. ھەممىيلەننىڭ
بىر نىيەتتە ئىتتىپاقلىشىپ، بۈيۈك ئىستېلاچى ئەمىر تۆمۈر ئا-
ساس سالغان ماۋەرائۇننەھر سەلتەنەتىنى قايتىدىن قۇدرەت تاپقۇ-
زۇشىنى تەشەببۇس قىلاتتى. شۇڭا بۇ ياش، شۆھرەتلىك شائىر
بىلەن سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزا ئوتتۇرىسىدا پىكىر بىرلىكى يوق
ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئەشەددىي رەقىبى ھۈسەيىن بايقارا بىلەن
ئەلىشىر نەۋايىنىڭ ساۋاقداش، يېقىن دوستلاردىن ئىكەنلىكى-
دىن، پات ـ پات خەت ـ ئالاقە قىلىپ تۇرىدىغانلىقىدىن خەۋەر

تاپقان سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزا نەۋايىغا ئانچە ئېتىبار بىلەن قارىمىدى، ئوردىغىمۇ خىزمەتكە تەكلىپ قىلمىدى. ئەلىشىر نەۋايىمۇ ئۆز بېشىمچى، زالىم، شارابخور بۇ ھۆكۈمدارغا يېقىنلىشىشنى خالىمىدى.

پەقەت سۇلتان ئەبۇسەئىد مىرزا ۋاپات بولغاندىن كېيىنلا سەمەرقەنت تەختگاھى بىلەن ئىتتىپاق تۈزگەن ھۇسەيىن بايقارا خانزادە سۇلتان ئەھمەد مىرزا بىلەن كۆرۈشۈش باھانىسىدا سەمەرقەنتكە كېلىپ، ئايرىلىپ كەتكىلى ئۇزۇن بولغان بۇ دوستى بىلەن قايتىدىن دىدار ـ مۇلاقاتتا بولدى، ئۆتكەن كۈنلىرىنى ئەسلەپ، كەلگۈسىدىكى ئارزۇ ـ ئارمانلىرىنى بايان قىلىشتى. ماۋەرائۇننەھر سەلتەنەتتىنىڭ بۆلۈنۈپ كەتمەي بىر تەخت ئەتراپىغا ئۇيۇشۇپ، قۇدرەتلىك دۆلەت بولۇپ شەكىللىنىشىنى، يەنى بۇيۇك ئىستېلاچى ئەمىر تۆمۈر دەۋرىدىكىدەك قۇدرەت تېپىشىنى ئارزۇ قىلىدىغان ئەلىشىر نەۋايى دوستى ھۇسەيىن بايقارانىڭ ئۆز ئالدىغا مۇستەقىل ھاكىمىيەت قۇرۇش ئارزۇسىنى ئانچە قوللاپ كەتمىسىمۇ، يەنىلا ئۇنىڭ ئىشلىرىغا نۇسرەت تىلىدى؛ ھەرقانداق ئىشتا ئەل ـ يۇرتنى، ئاۋامنىڭ مەنپەئەتىنى ئويلاشنى، بىھۇدە قان تۆكۈلۈشكە سەۋەب بولىدىغان ئۇرۇشلاردىن ساقلىنىپ، تىنچلىق بىلەن ھەل قىلغىلى بولىدىغان ئىشلارنى سۆھبەت ـ بىتىم ئارقىلىق ھەل قىلىشنى ئالاھىدە تاپىلىدى. ھۇسەيىن بايقارا سەمەرقەنتتىن كېتەر چېغىدا ئۇنى ئۆزى بىللە كېتىشكە دەۋەت قىلغان بولسىمۇ، لېكىن بۇ دوستانە تەكلىپنى ئەلىشىر نەۋايى نېمە ئۈچۈندۇر سىلىقلا رەت قىلىۋەتكەنىدى.

«ھىرىنى قولۇمغا ئالسام ئەلىشىر بەگنى چوقۇم يېنىمغا ئەكىلىۋالىمەن، سەلتەنەت، يۇرتدارچىلىق ئىشلىرىدا مەسلىھەتىنى ئالىمەن، ئوردا ئىشلىرىغا مەسئۇل قىلىمەن...»

ئالدىراپ كىرىپ كەلگەن خاس مەھرەم ھۇسەيىن بايقارانىڭ خىياللىرىنى ئۈزۈپ قويدى.

— مەلۇم بولغاي، مىرئەلى مىراخوردىن چاپارمەن كەلدى.

ــ باشلاپ كىرسۇنلار، ــ دېدى ھۇسەيىن بايقارا چاپارمەن بىلەن كۆرۈشۈشكە ئالدىراپ.

ــ ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ئالىيلىرىغا ئېھتىرام بولغاي، ــ دېدى چاپارمەن سالام بېرىپ.

ھۇسەيىن بايقارا سالامنى ئىلىك ئېلىشنىڭ ئورنىغا قاپىقىنى تۈردى:

ــ قائىدە ـ يوسۇننى قويۇپ نەق گەپنى دە!

ــ مىراخور بەگ ئالىيلىرىغا شۇنى يەتكۈزۈشۈمنى ئېيتتىكى: سۇلتان يادىكار مۇھەممەد مىرزا ئالىيلىرى بۈگۈن كەچ قەلئە سىرتىدىكى باغى زاغاندا بىرقانچە يېقىن مەھرەملىرى بىلەن باراۋەت قىلماقچى، بايقارا ئالىيلىرى يۇرسەتنى چىڭ تۇتقاي.

ــ باغى زاغانغا قانچىلىك نۆكەرنىڭ قورۇقچىلىقىدا چىقىدىغانلىقىنى ئېيتتىمۇ؟

ــ خان ئالىيلىرى باراۋەتكە ئادەتتە كۆپ نۆكەر ئېلىۋالمايدۇ، بەلكىم ئېشىپ كەتسە ئەللىك نۆكەر ھەمراھ بولۇر.

ــ ئۇنداقتا باغى زاغانغا سەن يول باشلا، ــ دېدى ھاياجانلانغان ھۇسەيىن بايقارا.

ــ بېشىم بىلەن! ــ دېدى چاپارمەن.

※ ※ ※

ئەلياتقۇ مەھەل.

بۈيۈك ئىستېلاچى ئەمىر تۆمۈر زامانىسىدا ئەھيا قىلىنغان باغى زاغان كۆلىمىنىڭ چوڭلۇقى، سورۇنخانىلىرىنىڭ ھەشەمەتلىكلىكى، ئەھيا قىلىنغان گۈل ـ گىياھ، مېۋىلىك دەرەخلىرىنىڭ تۈرىنىڭ كۆپلۈكى بىلەن ھىراتتىكى ئارامگاھلارنىڭ ئەڭ كاتتىسى ھېسابلىناتتى. شۇ تاپتا باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىككى قەۋەتلىك ھەشەمەتلىك سورۇنخانىدا بەزمە قىلىپ ئولتۇرغان يادىكار مۇھەممەد مىرزا بارلىق ئۈلپەتلىرى بىلەن غەرق مەست ئى-

دى. غەپلەت باسقان يادىكار مۇھەممەد مىرزا بۈگۈن شۇنچىلىك بىخۇدلۇق قىلغان ئىدىكى، شەھەر سىرتىغا ئاران ئەللىك نۆكەرنى ھەمراھ قىلىپ چىققانىدى. ئۇلار ھۇسەيىن بايقارانىڭ شەپە چىقارماي يېتىپ كەلگەن بەش يۈز خىللانغان نۆكەرلىرىنىڭ قولىدا غىڭ قىلىپ ئاۋاز چىقىرىشقىمۇ ئۈلگۈرمەي جېنىدىن ئايرىلدى.

ھەئە، ھۇسەيىن بايقارا ھېچنېمىنى تۇيماي ئۇخلاۋاتقان يادىكار مۇھەممەد مىرزىنىڭ كاللىسىنى ئۆز قولى بىلەن كېسىۋالدى، ئاندىن ھېلىقى چاپارمەننىڭ يول باشلىشى بىلەن شەھەرگە قاراپ ماڭدى. بۇ چاغدا مىرئەلى مىراخور شەھەرنىڭ فىرۇزە ئاباد دەرۋازىسىنى ئېچىپ ئۈلگۈرگەنىدى. ئۈچ مىڭ لەشكەر ھىرات شەھىرىگە توسقۇنسىزلا كىرىپ كەلدى ــ دە، بىر قىسمى سەركەردە مۇزەپپەر بارلاسنىڭ باشچىلىقىدا ھەرقايسى دەرۋازىلارنى ساقلاۋاتقان لەشكەرلەرگە قاراپ، يەنە بىر قىسمى ھۇسەيىن بايقارانىڭ باشچىلىقىدا يادىكار مۇھەممەد مىرزىنىڭ ئوردىسىغا قاراپ ھۇجۇم باشلىدى. تۇيۇقسىز ھۇجۇمدىن ۋەھىمىگە چۈشكەن ھىرات لەشكەرلىرى تېزلا پىتىراپ كەتتى.

ھۇسەيىن بايقارا ھىرات شەھىرىنى ئەنە ئاشۇنداق ئاسانلا قولىغا ئېلىپ مۇستەقىل ھاكىمىيىتىنىڭ مۇقەددىمىسىنى ئاچتى ۋە يادىكار مۇھەممەد مىرزىنىڭ بېشىنى بىر پارچە مەكتۇپ بىلەن سەمەرقەنتتىكى سۇلتان ئەھمەد مىرزىغا ئەۋەتىپ بەردى.

※ ※ ※

ھىراتتىن ئالمان ــ تالمان لەشكەر چېكىندۇرۇپ دادىسىنىڭ تەختىدە ئولتۇرغان سۇلتان ئەھمەد مىرزا نەچچە ئاي مۇھاسىرە قىلىپمۇ ئالالمىغان ھىرات شەھىرىنى ھۇسەيىن بايقارانىڭ تېزلا بويسۇندۇرغانلىقىدىن بەكمۇ ھەيران قالدى. يادىكار مۇھەممەد مىرزىنىڭ قانغا بويالغان بېشىنى كۆرۈپ، يۈرىكىدە لاۋۇلداۋاتقان ئاتا قىساسى بىرئاز بېسىلغاندەك بولدى. بىراق، ھۇسەيىن بايقارا-

此为试读,需要完整PDF请访问: www.ertongbook.com